

شیوه های و روش های تدریس نوین و فناوری های جدید در آموزش زبان فارسی در دانشگاه ها

سهیلا حسینی^۱

احمد منصوری رضی^۲

چکیده

ما در عصری زندگی می‌کنیم که عصر شکفت‌انگیز دانش و اطلاعات و فناوری است. با گسترش یافتن سریع دسترسی به کامپیوتر و تکنولوژی اطلاعاتی و رسانه‌های پیشرفته هیچ کشوری نمی‌تواند اقتصاد قرن بیست و یکمی را بدون زیرساخت الکترونیکی قرن بیست و یکمی اداره کند. گستردگی و توسعه روزافزون علوم رایانه‌ای و رویکرد جهانی آن در همه عرصه‌ها و موفقیت‌های غیرقابل‌باور پیشتازان دستمایه شایسته‌ای بر گسترش روزافزون این صنعت در کشورمان دارد. بنابراین لازم است تا با شناخت دقیق از این رسانه‌ها، مناسب‌ترین آنها را انتخاب نماییم. این مقاله با محور قرار دادن استفاده از تکنولوژی های نوین با روش توصیفی و تحلیلی و با استفاده از اطلاعات کتابخانه‌ای به دنبال آن است تا به نقش محوری وسایل آموزشی نوین در امر آموزش عالی بپردازد.

کلید واژه‌ها: روش تدریس نوین، اینترنت، فناوری اطلاعات، آموزش عالی، یادگیری جدید.

۱-مقدمه

عصر پرشتاب امروز، در زمانی که به آن دوره اطلاعات می‌گفتند آغاز شد و با شعار «جهانی بیندیشید و محلی عمل کنید» برای هر علم و درسی از ابزارهای فناوری نوین بهره گرفت. از آنجا که هرزبانی وسیله ارتباط و برقراری تفهیم و تفاهم است. در میان بیش از چهار هزار زبان زنده دنیا، زبان فارسی رمز هویت ملی و عامل امتیاز ما بر سایر ممالک است. زبانی است غنی با سابقه درخشان و طولانی که بیش از میلیون‌ها دانش آموز و دانشجو در ایران و بسیاری از کشورها با آن تکلم می‌کنند و در واقع اساس ارتباط و شکل گرفتن شخصیت هر انسانی است که در این سرزمین به دنیا می‌آید. زبان فارسی پایه ای برای بیشتر دروس نظری و ابزاری کارکردگرایانه در راستای ساخت فرهنگی یک جامعه است و به صورت ریزتر در انتقال مفاهیم پایه در رشته های علوم انسانی به سبب بستگی مطلق با تاریخ شعور و فرهنگ فارسی عمل می‌کند.

درفرنگ لغت انگلیسی فن آوری با عبارت **tech.nol.o.gy** به معنای آشنایی به اصول فنی، فن شناسی آمده است که معادل آن در فرهنگستان، تکنولوژی استفاده می‌شود. در میان تعارف متعدد از تکنولوژی آوردن جملاتی مانند فن آوری یعنی کاربرد دانش و دانش کاربرد (نظریه ملوین کرانزبرگ) فن آوری یعنی محرک عظیم و متغیر رو به افزایش (نظریه الوین تافلر) و یا فن آوری یعنی روند منظم استفاده از منابع علمی و مادی به منظور رفع نیازهای

^۱ دکتری زبان و ادبیات فارسی - مدرس دانشگاه فرهنگیان s.hossaini71@yahoo.com

^۲ دکتری زبان شناسی - مدرس دانشگاه فرهنگیان

بشرآمده است. نتیجه ای که از این تعاریف متفاوت می توان به دست آورد این است که اساس و پایه تکنولوژی برطراحی منظم، اجرا و ارزشیابی و بهره گیری از روش ها و دانش های فنی است .

با این حجم پیچیده ی ارتباط فن آوری، زبان فارسی به شعور ایرانی تبدیل می شود که قدرت انتقال داده ها را در خود به صورت یک آنالیزگر که به دیگر شاخه های علوم انسانی مجهز است تبدیل می کند و آن را از مرز یک وسیله ی ارتباطی به یک وسیله ی انسانی تبدیل می کند.

بنابر این مهمترین عوامل موثر در لزوم کاربرد تکنولوژی آموزشی را می توان چنین بر شمرد:

- هماهنگی و همکاری نظام آموزشی با پیشرفت سریع علوم و تکنولوژی

- کاهش و پیشگیری از مسائل و مشکلات نظام آموزشی

اهمیت موضوع تحقیق

زبان وسیله ای برای برقراری ارتباط بین گذشته و آینده ی تاریخ و فرهنگی که در آن می زید. یکی از اصلی ترین ارگانها و اساسهای برقراری ارتباط فرهنگی زبان است و مهم ترین شاخص برای زبان، آموزش زبان در سطحی صحیح و درست است که به ذهن و روان فرد آرامش دهد نه این که به او آسیب بزند.

آموزش فعالیتی پیچیده و حساس است و مللی که به راز و رمزهای آن آگاهی بیشتری پیدا کرده اند، توانسته اند در راه پیشرفت و تکامل گام های بلندتری بردارند. حساسیت و پیچیدگی آموزش باعث شده است که کوچک ترین اشتباه در محاسبات و انتخاب راهکارها نه تنها برنامه ی آموزشی را به هدف نرساند، بلکه از مقصد دور و دورتر کند.

بخش عمده ای از آموزش کشور ما به کتاب های دانشگاهی وابسته است، بنابر این باید این امکان وجود داشته باشد که این کتاب ها همواره مورد ارزیابی و بازبینی قرار گیرند، تا با صیقل دادن آنها بتوان دارای منابع آموزشی مناسب تر و مفیدتری شد. برای اجرای یک برنامه ی دقیق، مناسب و مفید آموزشی هم باید مواد و متون آموزشی شایسته ای انتخاب شود و هم با در نظر گرفتن زمان، مکان و حجم آن مواد باعث ایجاد انگیزش و علاقه ی لازم در فراگیران شود.

اگر زبان فارسی با فن آوری رفتاری متین و آرام داشته باشد و دست دوستی به سمت یکدیگر بفشارند آنچه به دست می آید آینده ادبیات فارسی از خطر انزوا و مظلوم بودن در امان خواهد ماند. در میان علل متفاوت که چرا اساتید دانشگاه ادبیات و زبان فارسی از وسایل فناوری جدید بهره نمی برند وجود دو علت بسیار مهم است یا استادان به خاطر آگاهی نداشتن از فواید و کاربرد ارزشمند و موثر در استفاده از فناوری از آن به خوبی استفاده نمی کنند و یا به خاطر عادت داشتن به شیوه های سنتی که مبتنی بر حافظه و تکرار است نمی توانند خود را به داشتن روش های نوین در امر تدریس عادت دهند.

بیان مساله

زبان فارسی نیز مانند هر زبان دیگری از اینترنت و ابزارهای مرتبط با آن تأثیر می پذیرد. گروهی این تأثیرپذیری را طبیعی و اجتناب ناپذیر می دانند و عده ای دیگر از زوال زبان سخن می گویند. انجمن زبان شناسی ایران ضمن اعلام برگزاری هم اندیشی زبان فارسی و اینترنت از تمام محققان، استادان و دانشجویان حوزه های زبان شناسی، علوم رایانه و فناوری اطلاعات دعوت می کند یافته های پژوهشی را در این رویداد علمی ارائه نمایند. تدریس خوب زمانی

انجام می شود که به خوب یادگرفتن دانشجویان کمک نماید. یک استاد مانند یک هدایتگر زمینه ای را باید فراهم کند تا دانشجو با تلاش و علاقه به خودآگاهی برسند و با تعامل و تشریح مساعی در امر یادگیری موفق شود. براین اساس باید گفت که شناخت اساتید از رسانه های دیداری، شنیداری و نوشتاری تا چه میزان کافی است؟ همچنین تا چه حد اساتید دانشگاه توانسته اند با شبکه آموزشی جهانی اپل آشنایی پیدا کنند؟

هدف از تحقیق

رشته زبان و ادبیات فارسی بهترین بستر برای ورود به شناخت فرهنگ و عرفان و حتی معارف دینی ما است. سرفصل ها و دروسی که در این رشته تدریس می شود هر کدام مسیری است که به دشت های وسیع معرفت منتهی می گردد. دامنه ادبیات فارسی بسیار گسترده است به گونه ای که پیش بینی می شود بتوان ده گرایش برای آموزش ادبیات فارسی تدوین کرد. زبان و ادبیات فارسی دارای دو شاخه اصلی زبان فارسی و ادبیات فارسی است. در بخش زبان فارسی مسایل مربوط به زبان شناسی، دستور زبان، اصول نگارش و ویرایش و در بخش ادبیات؛ سبک شناسی، نقد ادبی، انواع ادبی، تاریخ ادبیات، صنایع ادبی شامل بدیع، معانی و بیان و عروض همچنین متون نظم و نثر کلاسیک مورد بررسی قرار می گیرد.

در این مقاله برآنیم تا از عوامل مهم در آموزش زبان با تعیین هدف های آموزشی از الگوهای نوین در آموزش زبان فارسی در دانشگاه ها بپردازیم.

در توصیفی مهم از افراد تحصیل کرده، فرد دانشگاهی شخصی است که منش و جایگاه ذهنی و علمی مناسب دارد. در این میان، الزام استفاده از تکنولوژی آموزشی فواید عمده ای می تواند به همراه داشته باشد که از آن جمله:

- تکنولوژی می تواند آموزش و یادگیری را انفرادی کند.

- راه حل لازم را برای طراحی شرایط ارائه دهد که از همه روش ها نزدیکتر شود.
- دسترسی به فرهنگ آموزش را به طور یکسان برای همه میسر می سازد.
- تکنولوژی در پی حلقه های گمشده ای است تا بتواند به وسیله آنها رشته های گسترده از علوم و دانش را به هم وصل کند.

در این مقاله حاضر نگاهی با وضعیت درونی درس های مجموعه آموزش فارسی می اندازیم. در این نوشتار درباره آموزش فارسی و جایگاه خاص آن در ایران بحث می کنیم. زبان فارسی از کهن ترین زبان های جهان است که آثار مکتوب بر جای مانده از این زبان، پای فرهنگ کهن و استوار ایران را به سرزمین های همسایه گشوده است. زبان را می توان وسیله اصلی این ارتباط دانست. در امر آموزش زبان به غیر از کتاب و وسایل آموزشی دیداری - شنیداری استفاده از مطبوعات نیز بسیار راه گشا باشد. هدف اصلی آموزش یک زبان ایجاد توانایی کاربرد آن در محیط واقعی می باشد و مطبوعات که زیر مجموعه رسانه ها هستند در دنیای امروز اهمیت ویژه ای یافته اند. گسترش رو به رشد روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشورها باعث افزایش قابل توجه علاقمندان به یادگیری زبان فارسی شده است. بنابراین آشنایی فارسی آموزان با مطبوعات منتشر شده به این زبان اهمیت ویژه ای یافته است. از آنجا که اولین مواجهه خواننده با روزنامه از طریق صفحه اول آن است این بخش از روزنامه در جذب مخاطب نقش غیرقابل انکاری دارد. در اکثر موارد پیچیدگی و پوشیدگی معنایی با ایجاد نوعی جذابیت، مخاطب فارسی زبان را به خواندن روزنامه ترغیب می کند.

پیشینه موضوع

بامروری بر مجموعه مقاله ها و پایان نامه ها آنچه بیش از پیش ضروری می نماید پژوهش در زمینه زبان فارسی در راستای فناوری جدید و نوین است. تاکنون با مجموعه آثاری مانند: «تاثیر فن آوری نوین ارتباطی بر زبان فارسی» تألیف دکتر یوسف محمدنژاد عالی زمینی و دکتر اسماعیل کاوسی، مقاله بحثی درباره کاربرد «روش تدریس نوین در امر فناوری های جدید زبان فارسی» در تدریس دانشگاهی است. پیشینه مقاله «چرا و چگونه زبان فارسی باید زبان علمی ما باشد» نوشته «دکتر رضا منصوری» برگرفته از مجله نشر دانش، سال پانزدهم، شماره چهارم، خرداد و تیر ۱۳۷۴ آمده است. توجه به این نکته مهم است که آموزش زبان فارسی زمانی به نهایت ارزش خود خواهد رسید که با فناوریهای نوین همراه با ارائه دانش - تخصص و مهارت باشد. پرواضح است که برقراری ارتباط میان روش های سنتی تدریس و روش های نوین گام های موثری را پیش روی اساتید خواهد گذاشت.

روش تحقیق

در پژوهش حاضر با روش توصیفی و تحلیلی و با استفاده از اطلاعات اسنادی - کتابخانه ای به دنبال آن است تا به نقش محوری وسایل آموزشی نوین در امر آموزش عالی در کنار مبانی و اصول و روش های فناوری اطلاعات را مورد بررسی قرار دهد. آنچه در این مقاله خواهد آمد نگاهی است کوتاه و گذرا به روش های نوین تدریس در زبان فارسی و چگونگی استفاده از فناوری های جدید در امر آموزش زبان فارسی و نقد آن سخن به میان خواهد آمد سپس نتیجه گیری به عمل آمده و در پایان پیشنهاداتی ارائه می شود.

۲- زبان و تکنولوژی

زبان نهاد مهم اجتماعی و مهم ترین وسیله ارتباطی بشر است که نقش ارزنده ای در ایجاد و تداوم فرهنگ های مختلف دارد. زبان فارسی از زبان های مهم دنیاست که کتاب های با ارزشی در زمینه های علمی، ادبی و تاریخی به این زبان در نقاط مختلف جهان هم چون آسیای میانه، شبه قاره، بالکان و... نوشته شده است. نمونه های تاریخی بسیاری وجود دارد که نشان می دهد زبان فارسی در گذشته اختصاص به ایران امروزی نداشته و شرق تا غرب را در نوردیده است. یکی از مهمترین و اساسی ترین اقدامات برای آموزش و یادگیری مؤثر و عمیق، استفاده از رسانه ها و ابزار کمک آموزشی است. در این مقاله تلاش شده است مهمترین و متناسب ترین رسانه ها و ابزارهای آموزشی مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد.

رسانه های آموزشی به مواد، وسایل و ابزارآلاتی اطلاق می شود که فراگیری را ساده تر، سریع تر و پایدارتر می کند. رسانه های آموزشی شامل چهار گروه اصلی می باشند: ۱- رسانه های نوشتاری: انواع کتاب های درسی، جنبی و کمکی، میکروفیلم، روزنامه، مجله و... به نوعی رسانه نوشتاری محسوب می شوند. ۲- رسانه های شنیداری: انواع نوارهای آموزشی، سی دی های صوتی آموزشی، کتاب های صوتی و... در گروه رسانه های شنیداری قرار می گیرند. ۳- رسانه های دیداری: انواع تصاویر، پوسترها، طرح های خطی، سی دی های تصویری آموزشی، کتاب های مصور و... جزء رسانه های دیداری می باشند. ۴- رسانه های دیداری-شنیداری: انواع مترجم ها و فرهنگ های الکترونیکی، وایت بردهای الکترونیکی، دستگاه VCD و... در گروه رسانه های دیداری-شنیداری می باشند.

برای شکل گیری، رشد و پیشرفت مهارت های چهارگانه زبانی و آموزش همه سطوح زبانی می توان از رسانه های آموزشی استفاده نمود. با وجود نقش انکارناپذیر رسانه های آموزشی در تسهیل و تسریع فرآیند آموزش زبان،

میزان استفاده از این رسانه ها در مراکز آموزشی کشورمان با وضعیت مطلوب و استاندارد فاصله زیادی دارد. در مراکز آموزش زبان فارسی اکثر مدرسان به هیچ گونه فیلم، نوار، ویدئو، رایانه و . . . دسترسی ندارند. در ادامه پیشنهادهای در زمینه تهیه برخی مواد کمک آموزشی مطرح می گردد.

الف) رسانه های نوشتاری : تدوین واژه نامه مصور-تهیه واژه نامه دو زبانه به زبانهای مختلف- تدوین کتاب های داستان در سطوح مختلف و . . .

ب) رسانه های شنیداری و دیداری : تهیه سی دی های آموزشی- ضبط اشعار همراه موسیقی - تولید فیلم - تولید کارت های صوتی (نازنین کریم زاده، ۱۳۸۸: ۱۷)

با توجه به اهمیت و نقش گسترده رسانه های آموزشی از لحاظ تأثیرگذاری و سرعت دهی فرآیند آموزش، نیاز است مراکز داخلی آموزش زبان فارسی به انواع رسانه های شنیداری-دیداری مجهز شوند.

۳- یافته های جدید در امر فناوری

در دهه های اخیر رویکرد سنتی یادگیری با ظهور فناوری های جدید مانند چند رسانه ای ها ، فرا رسانه ها و ارتباطات از راه دور دستخوش تغییرات اساسی شده است. فناوری همواره فرآیند تدریس و یادگیری را دچار تغییر و تحول ساخته است. یافته های جدید درباره تأثیر فناوری بر یادگیری ارائه می گردد.

۱- تحقیق فرا-تحلیلی کولیک : نتایج این تحقیق نشان می دهد آموزش مبتنی بر رایانه با تمرکز بر جنبه های فردی، فرآیند آموزش را با نیازها، علایق و . . . دانش آموزان و شیوه های جدید یادگیری منطبق می کند.

۲- تحقیق سیوین-کاجالا: در نتایج حاصل از این تحقیق آمده است که دانش آموزان در محیط های تکنولوژی اثرات مثبت محیط را بر پیشرفت خود تجربه کرده اند.

۳- کلاس های اپل: کاربرد فناوری جدید در این کلاسها، اثر مثبتی بر نگرش دانش آموزان داشته و به تغییر شیوه های تدریس در کلاس منجر شده است.

۴- برنامه آموزش مهارت های اساسی در رایانه در ویرجینیای غربی: نتایج این تحقیق نشان می دهد یکنواختی دسترسی دانش آموزان به فناوری، نگرش های مثبت به فناوری و تحصیلات معلمان در زمینه فناوری آموزشی، به کسب بزرگترین پیشرفت تحصیلی دانش آموزان منجر شده است.

۵- تحقیق هارولد ونگلینسکی در مورد اثر فناوری بر پیشرفت ریاضیات : کاربردهای سطح بالا از رایانه ها و رشد حرفه ای در این زمینه با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در ریاضیات مرتبط است.

۶- برنامه محیط یادگیری حمایت شده توسط رایانه : برنامه مذکور میزان تعمیق دانش آموزان را تا بالاترین حد افزایش می دهد و تفکر متری و در عین حال مستقل را تشویق می کند.

۷- تحقیق گروه معرفت شناسی دانشگاه ام.آی.تی در زمینه یادگیری : این تحقیقات نشان می دهد میزان موفقیت دانش آموزان در آزمون های طراحی شده با میزان دسترسی دانش آموزان به آموزش مبتنی بر رایانه ، فناوری متعدد یادگیری، فناوری شبکه ای همگانی و . . . در ارتباط مستقیم است. (مهرمحمدی، ۱۳۸۹: ۸۹)

برای استفاده مؤثر از فناوری، اپل پنج مرحله تدریجی از ادغام فناوری در تدریس را برشمرده است: الف - ورود ب-پذیرش ج : انطباق د- تخصیص

استفاده از فناوری در فرآیند تدریس و یادگیری نقش بسیار مهمی دارد. فناوری قابلیت های فراوانی دارد که به دو بخش تقسیم می شوند: الف- قابلیت های فناوری برای یادگیری فراگیران ب- قابلیت های فناوری برای تدریس اساتید و مدرسان .

نهایتاً اگر فناوری آموزشی به گونه ای مناسب استفاده شود کمک می کند استاد محیط یادگیری خلاق و صمیمی ایجاد کند.

۴- توجه به روش های نوین تدریس در دانشگاه ها

زبان فارسی یکی از زبان های غنی و کهن دنیا و زبان دوم اسلام، به لحاظ گستره واژگانی و توانایی های خود، در ردیف زبان های مهم دنیا جای دارد و از ارزش شایانی برای انتقال مفاهیم بلند برخوردار است. این زبان بیش از پیش توانسته است توجه جهانیان را به خود جلب کند. اگر از جنبه های فرهنگی، ادبی، علمی به این قضیه بنگریم، ضرورت آموزش زبان فارسی محسوس می گردد.

یکی از مشکلات مهم و اساسی در نظام آموزش عالی، به کار نگرفتن روش های تدریس نوین در آموزش است. پیشرفت روز افزون علوم و تحقیقات گوناگون در حیطه های مختلف حاکی از آن است که اطلاعات بشر روز به روز افزایش می یابد و مطالب جدیدی به دست می آید. امروزه هر فرد ناچار است از یافته های جدید استفاده کند. به همین منظور مدرس و استاد دانشگاه باید با روش های مختلف تدریس آشنا باشد و بداند در کدام موقعیت آموزشی از کدام روش استفاده نماید.

استفاده از روش تدریس فعال و همگام با پیشرفت و تحول جامعه و استفاده از آنها در کلاس دانشگاهی و غنا بخشیدن به محتوای دروس یکی از مهمترین عوامل اعتلای کیفیت آموزش عالی خواهد بود.

هدف از کاربرد الگوی نوین تدریس عامل اساسی دستیابی به فعالیت های عالی ذهنی است. روش های نوین با گسترش مهارت های اجتماعی و پردازش گروهی، مدرس را از سخنرانی صرف و تکرار آموخته هایش رها می سازد و فرصت هایی را پدید می آورد که یادگیرندگان بتوانند در موقعیت هایی چون کار گروهی، ارتباطات، ایجاد هماهنگی اثرگذار و تقسیم کار موفق شوند. بر صاحب نظران پوشیده نیست که پویایی روش های گوناگون آموزشی و اتکای آن بر پایه های استوار علمی و حساب شده، در جریان رشد یادگیری و ارتقای سطح فراگیری دانش آموختگان، تأثیر عمده دارد و این مسئله نیازمند تلاش متخصصان و کارشناسان این حوزه در تدوین و طراحی و به کارگیری شیوه های نوین است.

آشنایی با روش های مختلف تدریس می تواند زمینه ای جهت برخورد متقابل و منطقی با دانشجویان از یک مجرای ارتباطی صحیح مهیا کند به طوری که همواره تفکر منطقی داشته باشد با نگاهی کوتاه و گذرا به روش های نوین تدریس در زبان فارسی شیوه یادگیری از طریق همیاری، شیوه ی بحث گروهی، روش یورش مغزی، الگوی تفکر استقرائی مورد توجه و استفاده اساتید بزرگوار قرار می گیرد.

هر نظام آموزشی در صورتی در انجام رسالت خود موفق خواهد شد که دارای استادانی برخوردار از صلاحیت علمی و آشنا به روش های آموزشی و مجهز به مهارت های آموزشی و شغلی و حرفه ای باشد. به همین منظور در فضای آموزش برای اساتید باید:

- ۱- صلاحیتهای علمی مورد نظر
- ۲- جزئیات مفید و موثر آموزشی و اطلاعات عمومی
- ۳- تلفیق آگاهی های علمی و تجربیات علمی نام برد.

۵- فناوری های جدید در آموزش

فناوری و تکنولوژی به معنی هرگونه مهارت علمی است که از نتایج دانش و یافته های علمی استفاده می شود. در ضرورت استفاده از تکنولوژی آموزشی باید گفت که اصول و راهبردهایی بهره می برد که برای حل مسائل آموزشی در سطح کاربردی قابل استفاده است.

در بررسی عوامل موثر در لزوم کاربرد تکنولوژی آموزشی باید گفت حضور فناوری اطلاعات عامل:

- ۱- هماهنگی و همکاری نظام آموزشی با پیشرفت سریع علوم و تکنولوژی
- ۲- رفع، کاهش و پیشگیری از افزایش مسائل و مشکلات نظام آموزشی
- ۳- مشارکت و فعالیت هر چه بیشتر در جریان آموزش به منظور تحقق یادگیری بنیادی و موثر عمیق تکنولوژی امروز عبارت است از فرآیند پیچیده و منسجمی که شامل افراد، فرآیند ها، ایده ها، ابزار و سازمان ها که برای تجزیه و تحلیل مشکلات و ایجاد، اجرا، ارزشیابی و کنترل راه حل مشکلاتی که در تمامی جنبه های یادگیری انسان دخالت دارند، به کار می رود.

اهداف و فواید تکنولوژی آموزشی عبارتند از:

- ۱- تکنولوژی می تواند آموزش و یادگیری دانشجویی را انفرادی کند.
- ۲- راه حل لازم را برای طراحی شرایط ارائه دهنده از همه روش ها نزدیکتر شود.
- ۳- دسترسی به فرهنگ آموزش را به طور یکسان برای همه میسر سازد.
- ۴- تکنولوژی مؤثرترین وسیله برای تحقق اهداف است.
- ۵- تکنولوژی در جستجوی حلقه های گمشده ای است تا بتواند به وسیله آن ها رشته های وسیع و گسترده ای از علوم و دانش را به هم متصل نماید.

۶- وسیله ای است مطمئن برای بهره بردن و ایجاد تغییر در وضعیت موجود. (اقبال پویا، ۹۹، ۱۳۸۵)

تکنولوژی آموزشی فقط تجهیزات آموزشی نیست اگرچه تجهیزات می تواند در خدمت تکنولوژی آموزشی قرار گیرد. فناوری عاملی مهم در به کارگیری ابزار برای تسهیل فرآیند یاددهی - یادگیری است. آموزش عالی ناگزیر است که برای هماهنگی با تئوری تغییر نگرش و روش نسبت به کارگیری تجهیزات مناسب و ابزار مدرن تکنولوژی آموزشی اقدام نماید و نسبت به تهیه مهم ترین وسیله و ابزار دنیای فرا صنعتی یعنی رایانه همت بگمارد و تلاش کند که تکنولوژی و استفاده از آن را نیز به فراگیران بیاموزاند.

نخستین همایش آموزش زبان فارسی

۶- فناوری جدید در آموزش زبان فارسی

زبان و ادبیات فارسی مجموعه ای از ادبیات کهن و معاصر یک کشور است. تدریس ادبیات در دانشگاه ها بسیار ضروری و لازم است. هدف عمده از تدریس زبان و ادبیات فارسی آشنایی نسل جوان با اژتیه ادبی و فرهنگی خودش است، تا بتواند هم از آنها استفاده کند و هم آثار تازه ای متناسب با وضع جدید خلق نماید. تا پیش از این مبنای آموزش بر حفظ کردن آنها بوده است؛ در حالی که امروزه با وجود وسایلی مانند کامپیوتر نیاز به حفظ کردن بسیاری از چیزها نیست و در چند دقیقه می توان همه را به دست آورد.

با وجود فناوری و استفاده از روش های نوین تکنولوژی می توان روش های گوناگون و نوین یادگیری در درس زبان فارسی را با هم درآمیخت و به نتایج جدید و موثری دست پیدا کرد. وجود روش های گوناگون تدریس عبارتند از:

۱- روش گفت و گوی گروهی

۲- روش بارش مغزی

۳- روش پژوهش گروهی

۴- روش پرسش ها و گفت و شنودهای کلاسی

۵- روش تمرین و تکرار

۶- روش مباحثه ای

۷- روش مطالعه ای مستقل یا انفرادی و ...

در این میان براساس نظریه پویای هوشی گارونر و در میان انواع ششگانه هوش و توانایی که شامل:

۱- هوش (توانایی) کلامی - زبانی

۲- هوش (توانایی) منطقی - ریاضی

۳- هوش (توانایی) بدنی - جسمی

۴- هوش (توانایی) موسیقی

۵- هوش (توانایی) میان فردی

۶- هوش (توانایی) درون فردی

باتوجه موارد ذکر شده با انواع توانایی ها در درس زبان فارسی می توان از هوش کلامی زمانی که بیشترین کار را

در رابطه با کلام و زبان نوشتاری داریم بهترین بهره برداری را بکنیم. (بروس جویس، ۱۳۸۵: ۴۷)

هراندازه رقابت برای ورود به دانشگاه و ادامه تحصیل در ایران در درجه بسیار اهمیت قرار دارد. در نظام آموزشی دانشگاهی وجود عواملی مانند: شامل روش های آموزش، کتب و منابع درسی، استادان، محیط فرهنگی دانشگاه ها، درکنار ایجاد انگیزه و میل دانشجویان برای یادگیری، خلاقیت، تولید فکر و کوشش علمی نقش مهم و اساسی دارد. جامعه پذیری دانشگاهی به معنای درونی شدن هنجارها، باورها، ارزش ها و معانی یا همان شکل گیری عادات مربوط به علم و دانشگاه در فرد است. فرایند «جامعه پذیری دانشگاهی»، به اعتقاد فریره از کودکی در خانواده آغاز و در مدرسه و دانشگاه به کمال می رسد. بنابر این اگر می خواهیم در آینده ما فرزندان فیزیکدان، شیمیدان، زیست شناس، روان شناس و ... داشته باشیم باید آنها را ابتدا در خانه و مدرسه برای ایفای «نقش دانشگاهی» فیزیکدان، ریاضیدان، جامعه شناس و انسان شناس و غیره آماده کنیم. در صورت عدم موفقیت در اینکار، وظیفه دانشگاه در تربیت شخص دانشگاهی بسیار دشوار خواهد شد. در صورت وجود تاخیر در جامعه پذیری دانشگاهی به درستی زمینه شکل گیری «عادات» مربوط به ایفای نقش دانشگاهی را به فرد فراهم کنند، ناامید نباید بود. دانشگاه می تواند با ایجاد شرایط مناسب و اشتیاق به دانش در دانشجویان، زمینه ای فراهم کند که در فرایند جامعه پذیری دومی موفق به تربیت شخص علمی شود، اگرچه این کار بسیار دشوار و مستلزم تلاش مضاعف دانشگاهی است.

اما به نظر می رسد علی رغم توسعه و گسترش چشمگیر نظام آموزش عالی کشور، دانشگاه ها در تربیت انسان آکادمیک به نحو مطلوب موفق نبوده اند. دانشگاه ها نه تنها به نحو مطلوب قادر به ارتقاء و کمال بخشیدن به کسانی که نتوانسته اند در مدرسه و خانواده آمادگی های ذهنی و شخصیتی لازم برای ایفای نقش انسان دانشگاهی را بدست آورند، نیستند، بلکه حتی کسانی که این آمادگی ها را دارند نیز با ورود به دانشگاه یا دچار سرخوردگی و یاس می شوند، یا در فضایی بیرون از دانشگاه علایق فکری خود را جستجو و دنبال می کنند. این امر بیان کننده این واقعیت است که امر آموزش دانشگاهی کار پیچیده ای است و برای شکل بخشیدن به نظام آموزش دانشگاهی موفق باید از دانش علمی کمک گرفت. یکی از اصول علمی آموزش دانشگاهی، در نظر گرفتن اصل مشارکت دانشجویان در فرایند آموزش است. در زیر به نحو اختصار این اصل را توضیح می دهیم. به اعتقاد نگارنده بخشی از علل ناآرامی نظام آموزش دانشگاهی در ایران فقدان یا ضعف حاکمیت نگرش و بینش آموزش آموزش مشارکتی است اگرچه علل و مسائل بسیار دیگری در کامیابی یا ناکامی یک نظام آموزشی تاثیر گذار است.

۶- آموزش مشارکتی تدریس نوین و فناوری جدید

امانوئل کانت در مطلع کتاب «تعلیم و تربیت» خود می نویسد: «از بین ابداعات بشر دو هنر از همه مهم تر و مشکل تر است: هنر مملکتداری و هنر تعلیم و تربیت.» در آموزش مهمترین دستاورد برای دانشجو، دانش ژرف و دقیق که او حاصل می کند نیست، بلکه روش های کسب دانش، عادات روحی خاص، شیوه های طرح پرسش و مسئله، و موضع گیری های نظری مهمترین دستاوردهای یک سیستم آموزشی است» (دانیل دنیس، ۱۳۸۸: ۱۱۵). به طور دقیق باید گفت که تا کنون جایگاهی موثرتر از مشارکت دانشجویان در فرایند شکل گیری دانش و آموزش خلق و ابداع نشده است.

مسلم این است که برای دستیابی به روش آموزش مشارکتی، نیازمند تغییرات اساسی در ابعاد مختلف نظام آموزش عالی و بیش از هر چیز تحول برداشت ما از مفهوم آموزش و تعلیم و تربیت هستیم. کلاس درس بدون در نظر گرفتن تنوع فرهنگی و اجتماعی دانشجویان و نیازهای آنها، تمام افراد را تنها به صرف آنکه «دانشجو» هستند در مقوله ای واحد در مقابل استاد نشانده است. نه تنها نیازهای آنها نادیده گرفته شده است، بلکه تفاوت های میان دانشجویان که گنجینه غنی از تجارب اجتماعی است و می تواند در فرایند تولید دانش نقش فعال داشته باشند، نادیده گرفته می شود و دانشجویان از مشارکت در کلاس محروم می شوند. در وضعیت فعلی، دانشگاه جدای از جامعه و نیازهای اجتماعی نیست و اساتیدان مجری آموزش و عرضه کننده آن هستند، و دانشجویان منفعل و تنها دریافت کنندگان اطلاعات محسوب می شوند. بدون تردید با چنین فهمی از آموزش نمی توان دانشجو مشارکت جو، نقاد، خلاق و علاقه مند به علم و دانش را انتظار داشت.

در روش آموزش «استادمحور» صرف، دانشجو در فرایند یادگیری مشارکتی ندارد. آموزش مشارکتی هنوز برای دانشگاه های ما نا آشنا هستند. در سیستم سنتی کنونی هم در مدرسه و هم در دانشگاه آموزش به معنای «انباشتن ذهن دانشجویان از مطالب گوناگون است نه ترغیب ذهن آنها به آفریدن افکار نو و بدیع است. در روش آموزش کنونی، اساتیدان اطلاعاتی را که در متن کتاب های درسی و جزوات است به صورت سخنرانی و گفتگو به ذهن مخاطبان انتقال می دهند. دانشجویان نیز از گفته های اساتیدان یادداشت هایی برمی دارند و بعد از امتحان و پایان دوره تحصیلی آنها را فراموش می کنند. در آنچه دانشجویان می آموختند در حول چند محور بود: مطالب آموختنی همه اجباری است و چیزی به میل و اختیار آنها نیست. آنان در آفرینش و تولید مطالب نقش مشارکتی ندارند. آموخته های آنها کمتر متناسب و پاسخگوی نیازهای زندگی واقعی شان است.

هنگامی که در سال های ۷۱ و ۷۲ هجری شمسی برای اولین بار اینترنت به ایران آمد، در آغاز در شمار اندکی از دانشگاه ها و پژوهشگاه ها راه اندازی شد و به کار گرفته شد. اولین کاربران که پژوهشگران و اساتیدان و دانشجویان بوده اند، هرگز به جای واژه هایی مانند «اینترنت»، «وب»، «براوزر»، «دانلود» یا «پیج» بسیاری واژه های پرکاربرد مرتبط با آن، نتوانستند واژه هایی ساده و زیبا انتخاب کنند. تا مدت ها این واژه ها در امور آموزشی و علمی دانشگاه ها مورد استفاده قرار می گرفت تا آن که با ایجاد واژه گزینی و با کمک اساتید زبان و ادب فارسی تلاش شد تا واژه هایی برگزیده، درست و روان ایجاد شود و گسترش یافت. نهادهایی مانند فرهنگستان زبان نیز نقش نظارتی و هماهنگی پالایش این واژه های تولید شده را بر عهده گرفتند.

گسترش استفاده از زبان انگلیسی در هرکشوری موجب نگرانی اهالی زبان می شود. زبان فارسی و خط فارسی با مشکلات عدیده ای برای نوشتن در زمینه تبادلات الکترونیکی مواجه است. زبان واقعیتی اجتماعی است. فرا گرفتن آن جز با برقراری ارتباط معانی مستمر میان یک فرد و افراد دیگر یک جامعه زبانی امکان پذیر نیست. زبان از عوامل

درون زبانی و برون زبانی تاثیر بسیار می‌پذیرد. عوامل محیطی، ساختار اجتماعی، ارزش‌ها و نگرش‌های اجتماعی در تاثیر بر زبان دخیل‌اند.

زبان‌شناسان زبان را موجودی زنده تلقی می‌کنند که ماندگاری و پویایی‌اش منوط به ارتباط برقرار کردن با دیگر واقعیت‌ها و پدیده‌های اجتماعی و برقراری تعامل و ارتباط با جامعه‌های زبانی دیگر است. پس زبان با دو عامل «انتشار فرهنگی» و «برخورد فرهنگی» سر و کار دارد. انتشار فرهنگی همان برخورد جوامع با یکدیگر که عامل ورود واژه‌های قرضی است. ورود واژه‌ها از زبان به زبانی دیگر به این ترتیب است که عناصر فرهنگی از جامعه‌ای که از نظر علمی، سیاسی و اقتصادی بالاتر است به دیگر جوامع راه می‌یابد.

برنامه‌ریزی زبانی کوششی برای تقویت زبان برای برآوردن بهتر نیازهای ارتباطی در عصر جدید است. از پیامدهای فناوری اطلاعات و ارتباطات و گسترش روزافزون زبان انگلیسی در دنیا است. هر پژوهشگر اینترنت برای بیشترین میزان بهره‌مندی از فناوری جهانی اطلاعات باید دست کم درک متوسطی از زبان انگلیسی داشته باشد. این خود به پدیده دوزبانگی و در نتیجه گسترش حوزه نفوذ و سلطه آن بر دیگر فرهنگ‌ها و زبان‌ها دامن می‌زند.

از طرف دیگر، زبان‌شناسی اینترنت زیرشاخه‌ای از زبان‌شناسی است در این حوزه، سبک‌های جدید زبانی متأثر از اینترنت و سایر خدمات و رسانه‌های جدید مانند پیامک و نظایر آن بررسی می‌شود. به دلیل ماهیت چندگانه اینترنت، زبان‌شناسی اینترنت با حوزه‌هایی نظیر جامعه‌شناسی زبان، آموزش، سبک‌شناسی و زبان‌شناسی کاربردی و غیره در ارتباط است. عده‌ای نیز از اینترنت به عنوان یک پیکره یاد کرده‌اند و چشم‌اندازی جدیدی را پیش روی محققان زبان‌شناسی گشوده‌اند.

زبان فارسی برای پاسخگویی به کاربردها و کارکردهای تازه باید خود را با نیازهای جهان معاصر سازگار کند. از نظر ساختمان زبانی زبان فارسی زبانی پرمایه است و ساختمان ترکیبی واژه برای گسترش دامنه واژگان امکانات بسیاری فراهم می‌کند. عناصر اصلی زبان می‌توانند ترکیب شوند، مثل اسم، فعل، صفت، قید، درآمدن حروف اضافه در ترکیب‌های فعلی و پیشوندها و پسوندها بر سر و به دنبال واژه‌های ساده یا ترکیبی بر امکان گسترش دامنه واژگان زبان می‌افزاید.

۸- کاربرد فناوری‌های نوین ارتباطی در جهت گسترش و تقویت زبان فارسی

به منظور ایجاد ارتباط بسیار میان تکنولوژی و تبلیغ زبان فارسی در حوزه مهارتی باید به کارهای بسیار مهمی دست زد از جمله آنها:

۱. تشکیل گروه‌های واژه‌گزینی در سطح دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و مراکز تحقیق و توسعه.
۲. ایجاد بانک‌های اطلاعاتی بر نظرسنجی از نخبگان علمی و دانشگاهی و قشرهای گوناگون علاقه‌مند و همه‌اهل زبان در زمینه مفاهیم، واژه‌ها، نام‌های ابزارها، کالاها و مانند اینها.
۳. انتشار مفاهیم و واژه‌های معادل برگزیده یا برساخته برای مفاهیم و واژه‌های بیگانه در سطح بسیار گسترده.
۴. اجرای فرآیند بومی‌سازی از طریق استفاده از فناوری اطلاعات. با ایجاد و نگهداری پایگاه‌های داده‌های زبانی که پیکره‌هایی از دوران‌های گذشته و حال زبان فارسی و گونه‌های تاریخی، جغرافیایی، اجتماعی و نوشتاری و گفتاری آن را در خود جای داده باشند و امکان‌پذیرش و جستجو و پردازش زبانی را فراهم کنند.

۹- چگونگی پاسداشت زبان فارسی

اگر هدف ما پاسداشت زبان فارسی است، نه فقط برای بایگانی کردن آن در کنج کتابخانه است، بلکه برای به کارگیری آن در دانش روز و در آموزش و پژوهش و به عنوان بستری برای پیشرفت جامعه و کشور، نیاز به پاکسازی و زدودن تعدادی از واژه‌های بیگانه و جایگزینی آنها با برابر فارسی داریم.

پیشرفت زبان فارسی در گرو پیشرفت دانش، صنعت، تجارت و اقتصاد ما و همچنین پیشرفت دانش و صنعت و اقتصاد ما وابسته به توانمندی زبان فارسی است. تلاش برای پیشرفت هر یک منوط و وابسته به دیگری است. باید همزمان در هر دو زمینه بیشترین تلاش خود را به کار ببریم. باید از خط و زبان انگلیسی در محیط مجازی استفاده کنیم. از زبان و خط فارسی با مشکلات عدیده ای برای نوشتن در زمینه تبادلات الکترونیکی دارد به کار ببریم و برانجام آن تاکید بسیار داشته باشیم.

تحقیقات نشان داده است که آموزش افراد برای استفاده از تکنولوژی اطلاعات در اثر بخش مدیریت آنها ضروری است و کسب مهارت‌های کاربردی تکنولوژی نوین برای افراد سودمند بوده و بنابراین می تواند در تصمیم گیری آنها تاثیر به سزایی داشته باشد.

با توجه به این مطالب، فن آوری اطلاعات در ابعاد زیر به تقویت مدیریت یا به بیان دیگر تصمیم گیری کمک می کند. مساله یابی و فرصت یابی که سنگ بنای تصمیم گیری استراتژیک است سریعتر و دقیقتر انجام می شود. برنامه ریزی جامع و بهتری تدوین می شود. کیفیت تصمیمات افزایش می یابد. زمان تصمیم گیری به حداقل می رسد و خطا در شبکه پردازش اطلاعات سازمانی کاهش می یابد.

نتیجه گیری

حفظ و گسترش زبان فارسی در حال حاضر یک ضرورت ملی است و در هیچ یک از دوره‌های تاریخ به چنین درجه‌ای از اهمیت نرسیده است. در عصر حاضر با گسترش روزافزون شبکه‌های ارتباط جمعی و پیشرفت‌های علمی و توسعه فناوری اطلاعات، همراه با نیاز به تولید علم و دانش، نیاز به تولید، آموزش و گسترش واژگان تخصصی فارسی در علوم و فن آوری امری اجتناب ناپذیر است.

باید دانست که در آینده‌ای نه چندان دور تمامی زندگی روزمره اینترنتی را از دید همگان منسوخ خواهد شد. متولیان حوزه فن آوری اطلاعات و ارتباطات کشور در جهت توسعه و اشاعه خط و زبان فارسی بر بستر آنلاین تصمیم گرفته‌اند تا تفکر و دستاوردهای ایرانی را با هویت اصیل خودش در محیط مجازی که همان زبان فارسی است، انتشار دهند و در این خصوص به فارسی سازی برخی نرم افزارها و تولید نرم افزارهای بومی اقدام کرده‌اند. بهره بردن از ظرفیت‌های متنوع تمامی متون موجود در حوزه ادبیات فارسی و ساخت واژگان در راستای غنا بخشیدن به زبان فارسی و تهیه و تحلیل گنجینه‌ای از واژگان و اصطلاحات بومی موجود در حوزه علم و فناوری یکی از ضروریات است. نیازهای موجود در عصر حاضر در حوزه علم و فن آوری از دلایل اساسی این پیشنهاد است. این پیشنهاد در راستای دو نیاز مهم در عصر حاضر در حوزه علم و فناوری است. نیاز نخست پیشرفت علمی کشور و حرکت در مرزهای دانش است که در این عرصه مفاهیم جدید آفریده می شود. نیاز دوم نیز این مفاهیم جدید با الفاظ نوین و به زبان علمی باید بیان گردد و آموزش داده می شود.

در ادامه به نمونه هایی از پیشنهادها در راستای توسعه و تحول در حوزه فناوری اطلاعات می پردازیم.

ارائه پیشنهادها:

- ۱- مدرسان دانشگاه باید روش های تدریس خود را به شیوه ای طراحی کنند که در آن موقعیت های فراوانی برای ارتباط دروس با فناوری نوین پیش بینی شود.

- ۲- استفاده از وسایل کمک آموزشی از قبیل: فیلم و سی دی و اسلاید و... برای ارتباط با فناوری بسیار مؤثر است.
- ۳- توجه به بالا بردن سطح علمی استادان از تازه‌ترین اطلاعات در حوزه زبان و ادبیات و فرهنگ ایران.
- ۴- اساتید جهت ارتقای سطح دانشجویان و آشنایی با روش های جدید تدریس.
- ۵- معرفی منابع و کتاب های روش های تدریس نوین .

منابع و مآخذ

- احمدیان، محمد (۱۳۷۸) راهنمای کاربردی روشهای نوین تدریس، تهران: انتشارات آینه، چاپ اول.
- استیک ویبو راجی (۱۳۸۵) انگیزش برای یادگیری، ترجمه رمضان حسین زاد، تهران: دنیای پژوهش، چاپ اول.
- بروس جویس (۱۳۸۵) الگوی یادگیری، ترجمه دکتر لطفعلی عابدی، تهران: انتشارات سمت.
- پارسا محمد (۱۳۷۲) روان شناسی یادگیری بر بنیاد و نظریه ها، تهران: انتشارات بعثت.
- پویا اقبال (۱۳۸۵) راهنمای علمی پژوهش در عمل، تهران: پژوهشکده تعلم و تربیت.
- خورشیدی، عباس (۱۳۸۱) روش ها و فنون تدریس، تهران: انتشارات یسطرون، چاپ اول.
- دانیل مویس - دیوید رینولدز (۱۳۸۸) آموزش موثر، ترجمه: دکتر محمد علی بشارت - حمید شمسی پور.
- س.ام. فلمینگ و الیزابت پروس (۱۳۷۷) فرایند تدریس، ترجمه سید مهدی سجادی، تهران .
- صفوی امان الله (۱۳۷۷) کلیات روشها و فنون تدریس، تهران: دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی.
- قاسم پور مقدم، حسین (۱۳۷۷) در قلمرو آموزش زبان و ادب فارسی، مجمع علمی آموزش زبان و ادب فارسی.
- کریم زاده، نازنین (۱۳۸۸) بررسی تاثیر اینترنت بر رشد مهارتهای اجتماعی، دوره ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه .
- ملایی نژاد، اعظم (۱۳۹۱) دانش جهانی، هوشمندی و آموزش و پرورش برای جامعه یادگیرنده، ماهنامه پژوهش، شماره ۴.
- ملکی حسن (۱۳۸۹) برنامه ریزی درسی، تهران: انتشارات مدرس، چاپ سوم.
- مهر محمدی، محمود (۱۳۸۹) بازاندیشی فرایند یاددهی یادگیری و تربیت معلم، انتشارات مدرسه برهان، چاپ سوم

نخستین همایش آموزش زبان فارسی

www. Anjomanfarsi.ir